

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΗΣ
ΕΝ ΖΑΠΠΕΙΩ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

ΤΗΣ

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

Δ. Κ. ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΙΓΓΡΑΞΗ

1891

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΛΟΥΔΩΒΙΚΟΥ ΘΕΙΡΣΙΟΥ

Ο Λουδοβίκος Θείρσιος (Ludwig Thiersch), οὗτινος τὰ ἔργα ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία λογίζεται εὐτυχὴς ἐν τῷ Ζαππείῳ ἐκτιθεμένη, εἶναι εἰς τῶν διαπρεπεστάτων καὶ διασημοτάτων καλλιτεχνῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅστις, σοβαρῶς καὶ ἐμβριθῶς σπουδάσας τὴν ἀρχαίαν Χριστιανικὴν Βυζαντιακὴν τέχνην, ἐστήριξεν ἐπ' αὐτῆς πάντας τοὺς κανόνας, τὴν στάσιν, τὴν πτυχολογίαν καὶ ἐν γένει τὰς προόδους τῆς νεωτέρας τέχνης, ἐκτελέσας οὕτω τὰ σοβαρὰ καὶ μεμελετημένα ταῦτα ἔργα, δι' ὧν οὐ μόνον ἱκανοῦς τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς Ὀρθοδόξοις Χριστιανικοῦς Ναοῦς ἐκόσμησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Βυζαντιακὴν τέχνην ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς χρόνοις τῆς δουλείας λυπηρᾶς

αὐτῆς πτώσεως ἐξούφωσεν εἰς ἴδιον ἐπιστημονικὸν κλάδον τῆς νεωτέρας καλλιτεχνίας.

Ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος εἶναι εὐεργέτης τῆς Ἑκκλησιαστικῆς τέχνης. Εἶναι οὕτως εἰπεῖν σταθμὸς τις μεταξύ τῶν χρόνων τῆς δουλείας καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τῶν τεχνῶν ἀναγεννήσεως. Καὶ ὡς τοιαῦτα τὰ ἐκτιθέμενα ἔργα ταῦτα εἶνε τῇ ἀληθείᾳ **πολύτιμοι θησαυροὶ** τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ εἰδικώτερον τῆς καθ' ἡμᾶς Χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας.

Ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος, νεώτερος υἱὸς τοῦ διασώμου μεγάλου σοφοῦ φιλελλήνου Εἰρηναίου Θεϊρσίου [Friedrich Thirsch], ἐγεννήθη ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας τῷ 1825, περὶ τὰς Γυμνασιακὰς καὶ Πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Μονάχῳ, ἐνεκα τῆς ἀκαταμαχότητος αὐτοῦ πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν ἀγάπης ἐγένετο μαθητὴς ἐν τῇ γλυπτικῇ τοῦ περιφήμου *Schwanthaler*, εἶτα δὲ εἰσελθὼν ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν, ἐγένετο τακτικὸς ἐν τῇ ζωγραφικῇ μαθητὴς τοῦ καθηγητοῦ *Schorn*.

Κατὰ τὴν τριετὴ δ' εἶτα ἐν Ρώμῃ διατριβὴν αὐτοῦ, 1849—52, ἐνθα ἐκτός πολλῶν εἰκόνων ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου (*genre*) ἐξωγράφησε καὶ μεγάλην εἰκόνα τοῦ Ἰωβ παρὰ μυσθουμένου ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ, ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ὥπως ἐπιδοθῇ εἰς τὰς μελέτας τῶν ἀρχαίων Βασιλικῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς σωζομένων ἀρχαίων χριστιανικῶν ψηφιδωμάτων, ἅτινα καὶ κυρίως ἐνέπνευσαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ νεοῦ καλλιτέχνου τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν σοβαρὸν χαρακτῆρα τῆς ἀρχαίας Χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐν ἣ ᾗδεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καποδιστρίου διέμενε, παρεκίνησε καὶ τὸν υἱὸν ὅπως κατέλθῃ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ἡ ποίησις καὶ ἤνθησεν ἡ τέχνη· οὕτω συναντηθεὶς ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος μετὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἐν Ἀγκῶνι, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1852 ἐπάτησε τὸ πρῶτον τὸ κλασικὸν ἔδαφος τῶν Ἰωσπεφάνων Ἀθηνῶν.

Ἐν Ἀθήναις Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἔτυχον τῆς ἀρίστης υποδοχῆς ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν ἐν τε τῷ στρατῷ καὶ τοῖς γράμμασι φίλων αὐτῶν, ἡ δὲ Α.Μ. ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία, ἀπόντος τότε τοῦ Βασιλέως, ἐπιθυμοῦσα ὥπως ἀποδείξῃ πόσον οἱ Ἕλληνες γινώσκουσι νὰ τιμῶσι τοὺς ἀξίαν ἔχοντας ξένους, οὐδενὸς ἐφείσατο κόπου ὥπως ποιησῇται αὐτοῖς εὐάρεστον τὴν Ἀθήνησι διαμονήν, αὐτὴ συνοδεύσασα αὐτοὺς εἰς Σούιον καὶ εἰς Ἀθήναν.

Ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐγένεια, μεθ' ἧς ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς ὑπεδέχετο τοὺς ξένους τούτους, ἐγέννησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Υἱοῦ δεσμοὺς ἀρρήκτους πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, λαβὼν ὑπόθεσιν ἐκ τινος δημῶδους ᾄσματος, ἐξετέλεσεν ἐν Ἀθήναις τὴν εἰκόνα τούτου «ὁ Χάρος μὲ τοὺς ἀποθαμένους», τοῦ τότε Διευθυντοῦ τοῦ Πολυτεχνείου Λυσάνδρου Καυταντζόγλου ἴδιον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ προσενεγκόντος αὐτῷ σπουδαστήρον.

Τὸ πρῶτον δὲ μετὰ πάροδον τοσούτων αἰώνων, διὰ χειρὸς τοῦ Λουδοβίκου Θεϊρσίου, αἱ Ἀθηναὶ ἐπανεβλέπον τὰς εἰς αὐτὰς ἐπαναστρεφούσας Μούσας!

Ὡς εἰς ἑορτὴν δὲ πᾶσαι σχεδὸν αἱ νέαι Ἀθηναὶ μετέβαινον εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦ ξένου καλλιτέχνου ὅπως ἰδῶσι τὴν ἐν εἰκόνι παράστασιν τῆς λαϊκῆς ταύτης ποιήσεως.

Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία ἐτίμησε τότε τὸν Λουδοβίκον Θεΐρσιον, ἀναθεῖτα αὐτῷ τὴν ἐκ τοῦ φυσικοῦ γραφῆν δύο εἰς διαφόρους θέσεις εἰκόνων Αὐτῆς. Ἡ δὲ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Ὁθων ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, τῇ προτάσει τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Πολυτεχνείου μακαρίτου Λυσάνδρου Κανταντζόγλου, διώρισε αὐτὸν Διδάσκαλον τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ, καὶ ὡς τοιοῦτος ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος **πρῶτος** κατέθετο ἐν Ἑλλάδι τὰς βάσεις τῆς ζωγραφικῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχε δωρήσει τῇ Ρωσικῇ Πρεσβείᾳ τὸν Ἀθηνησιν ἡρειπωμένον Ναὸν τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ὃν ὁ σοφὸς Ρώσος Ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνίνος, ὁ νῦν ἐν Ἱεροσολύμοις διαμένων, καὶ ὁ εὐφύεστατος μηχανικὸς κ. Βλασσόπουλος μετ' ἐπιστημονικῆς ἀγάπης καὶ ἀνεκφράστου πρὸς τὴν ἀρχαίαν Βυζαντικὴν τέχνην αἰσθήματος τοσούτῳ τελείως ἠνώρθωσαν καὶ ἐπεσκεύασαν.

Ὁ τότε πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας κ. Νεκλίδωφ, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Πρέσβειος, παρεκάλεσε τὸν νεαρὸν καλλιτέχνην Λουδοβίκον Θεΐρσιον ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἐν αὐστηρῷ Βυζαντικῷ τύπῳ διακόσμησιν τοῦ παναρχαίου τούτου Ναοῦ.¹ Τοῦτο ἦτο καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ καλλιτέχνου Θεΐρσιου.

Τὰ ψηφιοθετήματα τῆς νῦν κατερειπωθείσης Μονῆς Δα-

1. Περὶ τοῦ Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου ἐγράψαμεν τὰ δέοντα ἐν τῇ «Ἑβδομαδίᾳ» τ. Β'. 1885 σ. 557. 571.

ρτίου ὑπῆρξαν τὸ υπόδειγμα τοῦ νέου ἔργου. Ὡσαύτως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος ἐπεσκέφθη καὶ τὰ ψηφιοθετήματα τῆς παρὰ τὴν Λεβαδείαν Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά, καὶ οὕτω μετὰ τριῶν ἐτῶν ἐργασίαν (1852—55), καθ' ἣν καὶ τινες τῶν ἡμετέρων παρ' αὐτῷ ἐμαθήτευσαν¹, ἐν γλαφυρῷ Βυζαντικῷ ρυθμῷ καὶ μετ' ἐπιστημονικῆς τῶν πραγμάτων γνώσεως ἐξετέλεσε τὴν λαμπρὰν ταύτην διακόσμησιν τοῦ Ἀθηνησιν Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, οὗτινος τὰ πολυτιμὰ πρωτότυπα σχεδιογραφήματα βλέπει ὁ θεατὴς ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ταύτῃ.

Διὰ τῆς ἀγιογραφικῆς διακοσμήσεως ταύτης τοῦ Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου κατεδείχθη πρὸς ἐπὶ τούτοις ὅτι τὸ Βασιλικὸν παρεκκλήσιον Allerheiligen καὶ ἡ ἐν Μονάχῳ Βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Βουνατίου, ἃς ὁ Βασιλεὺς Λουδοβίκος ὁ Α' ἀνέθετο τῷ ζωγράφῳ Heinrich Hess, ὅπως οὗτος διὰ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ διακοσμήσῃ, κατεδείχθη λέγομεν ὅτι ἀποκλί-νουνσι μᾶλλον εἰς τὸν Λατινικὸν ρυθμὸν δυτικῆς τέχνης.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου προϋξήνησε τιμὴν τῷ Λουδοβίκῳ Θεΐρσιῳ καὶ ἐξησφάλισεν αὐτῷ τὸν τίτλον ἐπιστήμονος ζωγράφου τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, διὰ τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀγιογραφικῆς διακοσμήσεως ταύτης

1. Ὡς ὁ κ. Σπ. Χατζηγιαννόπουλος ὅπου ἐν παντὶ τρόπῳ ἀκολουθεῖ τὰς προόδους τῆς τέχνης, ἐφαρμάξων αὐτὴν ἐπὶ τοῦ τύπου τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς τέχνης, ὡς καταδεικνύσι τὰ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τῆς Χρυσοπηλακιστίδος καὶ ἄλλων μετελευτημένων ἔργων αὐτοῦ.

Τὸ υπόδειγμα δὲ τοῦ εἰκόθεν, δι' ἰδίαν τοῦ κ. Θεΐρσιου σκευασίας, ἐκ λιβίου Πεντελάρου μαρμαρέου ἀποτελούμενον, παρεκελεύει ὁ νεώτατος τότε μαθητὴς αὐτοῦ κ. Σάββας Μπούκας. νῦν Ἀρχιτέκτων ἐπὶ τῶν εἰκοδόμησιν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως ἐν Δεσφιᾷ· μόνος δὲ αὐτοῦ ἐκ τῶν κατ' ἡμᾶς γνωστικῶν καλῶς τὰς ἀπολογίας τῆς εἰδικῆς σκευασίας ταύτης.

ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Ὅθων, παρυσία καὶ τῆς Α. Μ. τῆς συζύγου Αὐτοῦ Ἀμαλίας, ἰδίαις χερσὶ κατεκόσμησε τὸ στήθος τοῦ καλλιτέχνου διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.

Ἡ ἐνταῦθα ὁμοίως ἀπομόνωσις τοῦ Λουδοβίκου Θείρου ἐν τῇ τέχνῃ, καὶ ὁ φόβος ὅτι θέλει ἀπολέσει αὐτήν, μὲ ὅλην τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην αὐτοῦ καὶ τοὺς πρὸς τὰς νέας Ἀθήνας δεσμούς αὐτοῦ, ἠνάγκασαν αὐτόν, ἐκ μείζονος καθήκοντος, πρὸ τοῦ 1860 ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς παρὰ τὸν **Ἰσακρον Ἀθήνας**, εἰς τὸ προσφιλὲς καὶ καλλιτεχνικὸν **Μόναχον**.

**Προσπάθειαι ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς χώραις πρὸς
βελτίωσιν καὶ ἐπαναφορὰν τῆς ἀρχαίας
Βυζαντινῆς τέχνης.**

Κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη, μεγάλαι προσπάθειαι ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ὑπὸ ἐξόντων ζωγράφων κατεβλήθησαν, περὶ τῆς ὅσον ἔνεστι ἐν τῇ λατρείᾳ ἐπαναφορᾶς τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς τέχνης.

Ὅπως ἐν Ρώμῃ ὁ Ludwig Seitz ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἐζήτησεν ὅπως συνδέσῃ τὴν ἀρχαίαν Βυζαντινὴν τέχνην μετὰ τῶν ἐπὶ ταύτης στηριζομένων ἔργων τοῦ Giotto (1276—1337.) Ἔργα δὲ ταύτου εἰσὶν αἱ ἐν τῷ Εἰκονοστασίῳ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν εἰκόνες.

Ὁ Υἱὸς τούτου, τὴν ὁδὸν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἀκολουθεῖν, ἐξωγράφει μεγάλην ἐν Οὐγγαρίᾳ Ἑκκλησίαν, κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς τέχνης. Οὐχ ἥττον ἀκουσίως ἀμρότεροι προσκλίνουσι πρὸς τὴν Ἰταλικὴν τέχνην.

Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῷ ἐν Παρισίοις ναῷ τῶν ἁγίων Βικεντίου καὶ Παύλου, ὁ περίφημος καλλιτέχνης Flandrin κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐν Ραβέννῃ ἐν τῷ ναῷ τοῦ St. Apollinaris ὑμνοῦ Βυζαντινῆς λιτανείας, ἐξωγράφησεν ἑμείαν ἐξοχὸν ἀληθῶς ἐν τῇ τέχνῃ λιτανεῖαν διαφόρου τάξεως ἁγίων.

Ὁ αὐτὸς Flandrin ἐξωγράφει καὶ ἐν Πετροπόλει κατὰ τὸν Βυζαντινὸν τύπον τὴν Ἀναστασιακὴν Ἑκκλησίαν τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Μαρίας Νικολάγεδνας, ἐν ᾗ ὁμοίως δὲν φαίνεται ὅτι ἐτηρήθησαν χυστερῶς τὰ ἀρχικῶς Βυζαντινὰ πρότυπα.

Ἰδίᾳ ὁμοίως, ἐνεκα τοῦ ἐκδοξοῦ, μέγισται προσπάθειαι κατεβλήθησαν ἐν Ρωσσίᾳ, ἵνα ἐκ παντὸς τρόπου ἀνεζητησάν ἢ ἀπκλάξωσι τὴν ἀναγραφὴν παντὸς ξένου στοιχείου καὶ νὰ μείνωσιν εἰς ὅ,τι ἐκ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν 9 αἰῶνα προσέλαβον. Καὶ πολὺ δικαίως, ἡ Ρωσικὴ Ἑκκλησία οὐδὲν εἶχεν ἴδιον ¹.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ κατὰ τὸ 1860 ὁ Λουδοβίκος Θείρος προσεκλήθη ἐν τῇ ἐν Πετροπόλει Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν, ὅπως αὐτὸς παριέσθῃ Βυζαντινῆς σχολῇ ἀναγραφῆς, μορφώσῃ μαθητὰς καὶ ἀφήσῃ διαδόχους τῆς τέχνης.

Αὕτῃ ἡ Μεγαλειοτάτη Αὐτοκράτειρα εἶχε μέγα καὶ ζωηρόν ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης ἐνδιαφέρον, ἡ δὲ Ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Μεγάλῃ Δουκίσσῃ Μαρίᾳ Νικολάγεδνᾳ, ἥτις ἦν καὶ Πρόεδρος τῆς ἐν Πετροπόλει Ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν, διὰ τοῦ αντιπροέδρου τῆς Ἀκαδημίας Πρίγκιπος Γρηγορίου Γάγγαριν, ἀνήγγειλεν αὐτῇ τὴν ἐπιθεμίαν τοῦ

Αυτοκρατορικοῦ Οἴκου, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ ἐν Πετρούπολει.

Τότε καὶ ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος, ὡς λαμπρὸν Βυζ. τέχνης ὑπόδειγμα, ἐξωγράφησε τὰς δύο Ἀνακτορικὰς Ἐκκλησίας τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ Αυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' Μιχαήλ καὶ Νικολάου Νικολάγεβιτς, ἐξ ὧν εἰς τὴν δευτέραν ταύτην Ἐκκλησίαν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου, ἰδρυθεῖσαν κατ' ἀπομίμησιν μοναστηριακῆς Ἐκκλησίας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κεκμένης ἐν Ρωσῶν πλησίον τῆς Μόσχας, ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος ἔδωκε τὴν ἐν σελ. II ἀγιογραφικὴν διάθεσιν, καὶ ἥς τὰ πρωτότυπα σχεδιογράφηματὰ πεμφθέντα ἡμῖν βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ ἐκδόσει ἡμῶν ταύτῃ.

Τοιοιούτῳ τρόπῳ δὲ ὁ ἀκάματος καλλιτέχνης Λουδοβίκος Θεΐρσιος, χωρὶς νὰ μείνῃ διαρκῶς ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν, περὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, δι' ὧν κατεκόσμησε τὴν Πρωτεύουσάν τοῦ Βορρᾶ διὰ λαμπρᾶς οὕτως εἶπειν Πινακοθήκης κύστηροῦ ὑποδείγματος ἐπιστημονικῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τῷ 1864 ἐγκατέλειπε τὴν Πετρούπολιν, φέρων τὸν τίτλον τοῦ Ἐπιτίμου μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Τεχνῶν καὶ ἀφῆσας ὡς μαθητὰς καὶ διαδόχους αὐτοῦ τοὺς καλλιτέχνας Beydemann καὶ τὸν Αὐλικὸν ζωγράφον von Neff.

Ὅτε δὲ ὁ ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὸς Ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Ἀρχιτέκτονος Scott ἀρχὴν λαβὼν, ἐπερατώθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, διὰ τοῦ Πρεβευτοῦ κ. Γενναδίου καὶ τοῦ Προέδρου τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Ναοῦ κ. Ἐμμ. Μαυροκορδάτου ὁ Λουδοβίκος Θεΐρσιος, ὡς ἀντάξιός τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομηματός καλλιτέχνης προσκληθεὶς (1879—

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΟΥΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΓΕΒΙΤΣ

2	6	7	2
Η ἀποκαθηλώσις	ΕΙΣΟΔΟΣ	Η Βασιλικὸς	Η Στανωβίσις
Τοῦτον δὲ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν	Δυστυχῶς Παύλ	Οἱ ἑσπέρῳ καὶ τὸν μαρτυροῦν Μαρίτ Μαρίτ Δυστυχῶς	Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν Η ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μαρτυροῦν

α β γ δ — Οἱ 4 Εὐαγγελισταί.

80) ἐξωγράφησε τὰς εἰκόνας τοῦ εἰκονοστασίου καὶ ἐξετέλεσε μεγάλα σχέδια τῶν μουσειακῶν παρατάσεων τῶν θόλων, ἀτινα καὶ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐκτελέσει. Μὲ ὅλον δὲ τὸν πλοῦτον τῶν εἰσφορῶν, ἐλλείπει οὐχ ἥττον ἐτι ἡ ἐκτέλεσις πάντων τῶν σχεδιογραφημάτων.

Ἔνεκα δὲ τοῦ ὕψους τοῦ κλίματος τοῦ Λονδίνου ὁ κ. Θείρσιος ἀπέτρεψε τὴν ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς Ἐκκλησίας ἐκτέλεσιν εἰκόνων ἐφ' ὕψους (al fresco).

Ἔργα Λουδοβίκου Θείρσιου ἀνήκοντα τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Ἔτη 1853—55. Ὁ Λουδοβίκος Θείρσιος ἐν Ἀθήναις ἔγραψεν ἐφ' ὕψους τὰς εἰκόνας τοῦ Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, ἐπὶ μεταλλίνων δὲ πλακῶν δι' ἐλαίου ἐξετέλεσε τὰς εἰκόνας τοῦ Εἰκονοστασίου. Σημειωτέον δ' ὅτι μετὰ μεγάλης εὐλαθείας ἐτήρησε τὰς ἐν τῷ ἱερῷ βήματι καὶ δεξιᾷ ἐν τῷ κυρίῳ Ναῷ περιωθεισὰς ἀρχαίας ἀγιογραφίας, τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ ἀρχιδιακόνου Στεφάνου, ὧν μόνον τὰς κυρίας γραμμὰς ἐστερέωσεν.

1856. Ἐν Βιέννῃ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Τριάδος ὡσαύτως ἐφ' ὕψους ἔγραψε τοὺς θόλους τοῦ Ναοῦ, ἓνα πλάγιον τοῖχον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ εἰκονοστασίου.

1860—64. Ἐν Πετροπόλει ἐξωγράφησε τὰς δύο Ἀνατορικές Ἐκκλησίας τῶν Μεγάλων Δουκῶν Νικολάου καὶ Μιχαὴλ Νικολάγεβιτς, ἀδελφῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β', ἃς οὗτος ὡκοδόμησε δι' αὐτούς.

1864. Ἐν Καρλσρούῃ ἐξωγράφησε τὸ εἰκονοστάσιον τῆς

Ἐκκλησίας τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Μαρίας Μαξιμιλιάνοβνας, συζύγου τοῦ Πρίγκιπος Wilhelm von Baden. Ὡσαύτως ὁ Λουδοβίκος Θείρσιος ἔδωκε καὶ τὸ Ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον τοῦ ἐκ ξύλου ὁροῦς εἰκονοστασίου τούτου.

1866. Τὴν ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Δημαρχίας Ἀθηνῶν ὑπάρχουσαν ἐλαιογραφικὴν εἰκόνα, ἐφ' ἧς παρίσταται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου κηρύσσων τὸν Ἀγνωστὸν Θεόν.

1879. Ἐν Λονδίῳ ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας τὰς ἐλαιογραφικὰς εἰκόνας τοῦ εἰκονοστασίου, πρὸς δὲ μεγάλην εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ εὐλογοῦντος τὰ παιδιά.

Τὰ ἐν τῷ Ζαππεῖῳ ἐκτιθέμενα ταῦτα ἔργα τοῦ Λουδοβίκου Θείρσιου.

Εἰ καὶ τὰ νῦν ἐν τῷ Ζαππεῖῳ ἐκτιθέμενα ταῦτα ἔργα ἐπεθύμουν ὅπως ἔχωσιν ἴδιον κτῆμα εἰδικαί τῆς Γερμανίας πινακοθήκη καὶ ἰδίως ἐν Μόναχῳ, ἔνθα ὁ ἡμέτερος Λουδοβίκος Θείρσιος ἐγεννήθη καὶ ἐξεπαιδεύθη, οὐχ ἥττον ὁ Λουδοβίκος Θείρσιος προὔτιμησεν ὅπως δωρησῇται ταῦτα τῇ προσφιλεῖ αὐτοῦ Ἑλλάδι, πέμπων ταῦτα τῇ Πινακοθήκῃ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Διὰ τῆς δωρεᾶς ταύτης ὁ Λουδοβίκος Θείρσιος ἀπέδειξεν ἐαυτὸν ἀντάξιον υἱὸν τοῦ μεγάλου φιλελλήνου Πατρὸς αὐτοῦ Εἰρηναίου Θείρσιου, τοῦ μὲν ἐπαναφυτεύσαντος τὰ γράμματα, τοῦ δὲ ἐπαναστρέψαντος τὴν τέχνην, ἐφ' ᾧ ἡ Ἑλλὰς αἰ-

ώνιον ἀμροτέροις τοῖς Φιλέλλησι ταύτοις δρεῖλαι εὐγνωμοσύνην.

Ἡ δωρεὰ αὕτη εἶνε ὁ προάγγελος τῆς ἰδρύσεως μεγάλης Χριστιανικῆς Πινακοθήκης ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης καὶ ἡ διὰ ταύτης παγίωσις ἰδίᾳς Σχολῆς τῆς Βυζαντιτικῆς ἀγιογραφίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τούτον, ὅτε ἡμεῖς κατὰ τὰ ἔτη 1881 — 3 ἐσπουδάξαμεν ἐν Μονάχῳ, θερμῶς παρεκαλοῦμεν τὸν Λουδοβίκον Θεῖρσιον ὅπως πάντα τὰ σχεδιογραφήματα ταῦτα, ὡς πολυτίμον παρακαταθήκην, κληροδοτήσῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Γῆν, ἣν τοσοῦτον ἠγάπησεν καὶ ὑφ' ἧς τοσοῦτον ἠγαπήθη, καὶ ἐν ἣ μετὰ τῆς αὐτῆς ζωῆς καὶ ποιήσεως ἐξετέλεσε τὰ πρῶτα τῆς τέχνης αὐτοῦ ἔργα.

Ὅτε δὲ ἰδρῦθῃ ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία δι' ἰδίᾳς ἀλληλογραφίας οὐκ ἐπαυτάμεθα ὑπομιμνήσκοντες τῷ εὐγενεῖ ξένῳ τὸ διὰ τὴν Ἑλλάδα χρήσιμον καὶ βαρυσήμικτον τῆς δωρεᾶς ταύτης.

Ὁ καλλιτέχνης σύμβουλος τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀδελφὸς ἡμῶν κ. Ἐμμ. Λαμπάκης, κατ' Ἀυγούστου τοῦ 1890, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ μετέβη ἐκ Παρισίων εἰς Μόναχον ὅπως παραστήσῃ τῷ Λουδοβίκῳ Θεῖρσίῳ τὰ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως διὰ τῶν πολυτίμων σχεδιογραφημάτων τούτων ἰδίᾳς σχολῆς τῆς Βυζαντιτικῆς ἀγιογραφίας.

Ὁ Λουδοβίκος Θεῖρσιος καθ' ὅλα συμμερισθεὶς τὰς διακείας τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν παραστάσεις, διὰ τῆς ἀπὸ 1 8 ἑβρίου 1890 ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἣν ἔγραψεν ἡμῖν ἐκ τῆς ἐν Schönaubach bei Berchtesgaden ἐπαύλεως αὐτοῦ, ἀνήγγελλεν

ἡμῖν ὅτι ἐντὸς τοῦ μηνὸς, κατερχόμενος εἰς Μόναχον θέλει πέμψει ἡμῖν τὰ σχεδιογραφήματα ταῦτα καὶ τῷ ὄντι διὰ τῆς ἀπὸ 28 8 ἑβρίου 1890 ἐκ Μονάχου πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς αὐτοῦ ὑποβάλλων τοὺς βαθυτάτους αὐτοῦ σεβασμούς τῇ Α. Μ. τῇ Σεπτῇ ἡμῶν Ἀνάσσει καὶ Ὑψηλῇ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Προστάτιδι, ἐδήλου ἡμῖν ὅτι ἤδη εἰς τὸ ὄνομα ἡμῶν ἀπεστάλη τὸ κιβώτιον, τὸ περιέχον τὰ καλλιτεχνικά ταῦτα σχεδιογραφήματα.

Μετ' ἀνεκφράστου δὲ χαρᾶς ἀνεκoinώσαμεν τῷ Συμβουλίῳ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑταιρείας τὴν δωρεάν, ἥτις μετ' οὐ πολὺ καὶ ἀρίσκειτο εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον.

Ἐν τῇ συνεδρίᾳ ταύτῃ προτάσει τοῦ καλλιτέχνου Συμβούλου ἀδελφοῦ ἡμῶν κ. Ἐμμανουὴλ Λαμπάκη ὁ Λουδοβίκος Θεῖρσιος ἀνεκηρύχθη ΕΓΕΡΓΕΤΗΣ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπερασίσθη δὲ ὅπως μία τῶν αἰθουσῶν καὶ ἰδίως ἡ τὰ ἔργα τοῦ Λουδοβίκου Θεῖρσιου μέλουσα νὰ περιλάβῃ ὀνομασθῇ Αἴθουσα Θεῖρσιου, πρὸς δὲ τούτοις ἀπερασίσθη ὅπως ἐκτεθῶσι τὰ ἔργα πρὸς γενίκευσιν τῆς ιδέας τοῦ καλοῦ ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ καὶ ἐκ παντός τρόπου φροντίσῃ ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ὅπως τὰ ἔργα ταῦτα χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις τῆς ἰδρύσεως Χριστιανικῆς Πινακοθήκης καὶ ἰδίᾳς Σχολῆς Βυζαντιτικῆς ἀγιογραφίας.

Εἰς τριμελῇ δ' ἐπιτροπεῖαν ὑπὸ τῶν Συμβούλων κ. κ. Ν. Διαμάντη, Γ. Δουρούτη καὶ Ἐμμ. Λαμπάκη ἀποτελουμένην ἀνέθετο τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τὴν φροντίδα περὶ πάντων τῶν εἰς τὴν Ἐκθεσιν ταύτην ἀφορούντων, ἥτις μετὰ πολλοῦ κόπου, ζήλου καὶ ἀγάπης καταγράψασα,

καταμετρήσασα καὶ ἀναρτήσασα πάντα τὰ ἔργα ταῦτα, παρέδωκεν ἡμῖν, ὅση αὐτῇ δύναμις, τέλειον τὸ ἀντεθέν αὐτῇ καθήκον.

Τὰ ἀποσταλέντα ἐν συνόλῳ σχεδιογραφήματα εἰσὶν 111 ὧν τινὰ εἰσὶν ἐξωγραφημένα καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν τούτων τινὰ ἐλλεῖπει χώρου δὲν ἐξετέθησαν.

Ἐντῷ καταλόγῳ σημειοῦται ἀκριδῶς ἡ εἰκονιζομένη παράστασις, τὸ μέγεθος καὶ ποῦ αὕτη εὑρίσκεται.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 55 μεγάλη εἰκὼν τῆς Β' παρουσίας, κατὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ 28 8/βρίου 1890 ἐπιστολὴν τοῦ Λουδοβίκου Θεωρίου, ἔχουσα ὄψος 20 μέτρων καὶ πλάτος 10 ἐλλεῖπει χώρου διηρέθη εἰς τρία τεμάχια.

Συλλογὰὶ Ἀντιπροέδρου κ. Α. Γ. Πασπάτη καὶ ἡμῶν.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἐκθέσεως ταύτης ἡ καθ' ἡμᾶς Ἑταιρεία συνεκτιθήσιν τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 πολύτιμον συλλογὴν τοῦ Βυζαντινολόγου καὶ Συμβούλου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Α. Πασπάτη, ἣν ἐδώρησατο τῇ Πινγκοθήκῃ τοῦ Μουσείου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐφ' ᾧ καὶ παμψηφεὶ ἀνεκηρύχθη ΔΩΡΗΤΗΣ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι πολύτιμος καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς ἔργοις τούτοις ἔσται αἰώνιος, διότι πολλὰ τῶν ἱστορικῶν τούτων τοῦ Βυζαντίου τελείως καταστράφοντα, ἐν ταύταις καὶ μόναις ταῖς ἀπεικονίσασιν διασώθησαν.

Μετὰ τῆς συλλογῆς δὲ ταύτης συνεκτιθέμεθα καὶ ἡμεῖς

διαφόρους ἀρχιτεκτονικὰς κατόψεις ἀρχαίων χριστιανικῶν οἰκοδομημάτων, ἃς ἡμεῖς αὐτοί, ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, χάριν μελετῶν τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, περιηγήσιν ἡμῶν, κατεμετρήσαμεν καὶ περιεγράψαμεν.

Πρακτικὸν ἀποτέλεσμα.

Εἶθε τὰ ὀλίγα ταῦτα νὰ πείσωσι τοὺς ἀρμοδίους ὅτι, ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ ἡμῶν Κράτει ἀπόλυτος ὑπάρχει ἀνάγκη **Χριστιανικῆς Πινγκοθήκης** καὶ **ἡ ὕδρουσις ἰδίᾳς σχολῆς τοῦ κλάδου τῆς Βυζαντιανῆς τέχνης**, ἐν ἣ νὰ μορφῶνται Ἕλληνες ἀγιογράφοι, μετ' ἐπιστήμης ἐμμένοντες εἰς τοὺς σεμνοὺς καὶ σοβαροὺς τύπους τῆς ἀρχαίας Βυζαντιανῆς τέχνης, ἐκ παντὸς δὲ τρόπου ταῦναντίον ἀποφεύγοντες, πᾶν ὅ,τι ὀθνεῖον καὶ ξένον τῆς παλαιγενεοῦς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ ἄς ἐκτιμήσωσι τοὺς κόπους ἡμῶν.

Ἐγγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῃ τῶν Τετάρτων ἡμέρᾳ 8 Νοεμβρίου 1891.

Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΕΔΙΟΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῶν εἰκόνων Ἀλφαριθμητικὰ στοιχεῖα Α. Β. Γ. Δ. Ε. σημαίνουναι τὰς αἰθούσας ἐν αἷς αὗται εὗρηνται ἀνηρτημέναι.

1. Ἀδάμ ὁ πρωτόπλαστος.

Κεκμηκῶς μετὰ τὴν πτώσιν καὶ φέρων χιτῶνα δερμάτινον, στηρίζεται ἐπὶ ξυλίνου ἁρόστρου, δι' οὗ κατὰ τὴν ἐντολὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ εἰργάζετο τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη ¹.

Β. ὕψ. 1,42 πλ. 0,69.

2. Ὁ Προφῆτης Ἐλισσαῖος κρατῶν εἰλητάριον.

Ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Νικοδήμου. Β. ὕψ. 1,43 πλ. 0,69.

3. Ὁ Προφῆτης Δαυιδ.

Εἰλημένος, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν λοιπῶν Προφητῶν, ἐκ τῆς

Μονῆς Δαφνίου. Εὐρηται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου.

B. ὑψ. 1,42 πλ. 0,69.

4. Ἰωσήφ ὁ Δίκαιος.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42 πλ. 0,69.

5. Ὁ Προφήτης Σολομών τῇ δεξιᾷ κρατῶν σκῆπτρον τῇ δ' ἀριστερᾷ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις οἰκοδομηθέντα Ναόν.

Ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42, πλ. 0,69.

6. Ὁ Προφήτης Σαμουὴλ φέρων θυμιατήριον καὶ τὸ κέρας τοῦ χρίσματος.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42. πλ. 0,79.

7. Ὁ Προφήτης Ἰερεμίας φέρων ἀνεπτυγμένον εἰλητάριον.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ B. ὑψ. 1,42. πλ. 0,79.

8. Ὁ Θεόπτης Μωϋσῆς φέρων τὰς πλάκας.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42 πλ. 0,79.

9. Ὁ Πατριάρχης Ἀβραάμ.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,43 πλ. 0,79.

10. Ὁ Νῶε φέρων τὴν κιβωτόν.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,43 πλ. 0,69.

11. Ὁ Προφήτης Ἰεζεκιὴλ φέρων εἰλητάριον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42 πλ. 0,69.

12. Ὁ Προφητὰνὰξ Δαυὶδ τῇ δεξιᾷ φέρων σκῆπτρον τῇ δ' ἀριστερᾷ λύραν.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42 πλ. 79.

13. Ὁ Δίκαιος Νεεμίας φέρων εἰλητάριον, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν τὴν Ἱερουσαλήμ. ἧς τὰ τεῖχη διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ ἀνωκοδομήθησαν¹.

1. Λόγου Νεεμίου Υἱοῦ Ἀγαθία κερ. α'.

Οὗτος φέρεται τύπος τῆς ἀγάπης τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. B. ὑψ. 1,42. πλ. 0,79.

14. Ὁ προφήτης Ἡσαίας φέρων ἀνεωγμένον εἰλητάριον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,42. πλ. 0,79.

15. Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος τῇ δεξιᾷ κρατῶν δόρυ τῇ δ' ἀριστερᾷ ἀσπίδα.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,41 πλ. 0,79.

16. Ὁ Προφήτης Ἠλίας φέρων τὴν μηλωτὴν τῇ μὲν δεξιᾷ κρατεῖ μάχαιραν τῇ δὲ ἀριστερᾷ εἰλητάριον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 1,43 πλ. 0,79.

17. Ὁ Ἰησοῦς διδάσκων.

Ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου. Γ. ὑψ. 2,25. πλ. 0,66.

18. Ἡ Θεοτόκος κρατοῦσα τὸν παῖδα Ἰησοῦν.

Ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τοῦ Νικοδήμου. Γ. ὑψ. 2,25 πλ. 0,66.

19. Ὁ ἅγιος Νικόλαος, τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν Εὐαγγέλιον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. 2,25. πλ. 0,66.

20. Ὁ ἅγιος Βασίλειος φέρων πολυσταύριον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. 2,25 πλ. 0,83.

(Ὅπισθεν τούτου εἰκονίζεται Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης).

21. Ὁ ἅγιος Μηνᾶς ὁ Καλλικελεύς κρατῶν τῇ μὲν δεξιᾷ Σταυρὸν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ εἰλητάριον.

Ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

(Ὅπισθεν τούτου εἰκονίζεται ὁ ἅγιος Ἱερόθεος)

22. Ὁ ἅγιος Κοδράτος, Ἀρχιερεὺς κρατῶν κεκλεισμένον Εὐαγγέλιον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. B. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

23. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀναγινώσκων τὰς
ιεράς τῶν Γραφῶν δέλτους.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. Β. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

24. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν ἐμπνεύσει, τῇ μὲν ἀριστε-
ρᾷ κρατῶν ἀνεωγμένον βιβλίον, τῇ δὲ δεξιᾷ γραφίδα.

Ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Νικοδήμου. Β. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83

25. Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς φέρων κεκλεισμένον εἰλητάριον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. Γ. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

26. Ἡ ἁγία Χριστίνα φέρουσα Σταυρόν.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ. Γ. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

(Ὅπισθεν εἰκονίζεται ὁ ἅγιος Νάρκισσος)

27. Ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ εὐαγγελιζόμενος τὴν ὑπ'
ἀριθμ. 28 Θεοτόκον.

Εὔρηται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου.

Γ. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

(Ὅπισθεν εἰκονίζεται ὁ ἅγιος Ἑρμογένης).

28. Ἡ Θεοτόκος εὐαγγελιζομένη ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω Ἀρχ-
αγγέλου Γαβριήλ.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ. Γ. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

29. Ὁ Ἀπόστολος Φίλιππος φέρων περιειλιγμένον εἰλη-
τάριον.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. Γ. ὑψ. 2,25 πλ. 0,83.

30. Ἰησοῦς ὁ Παντοκράτωρ.

Ἐν τῷ θόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν,
τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν κεκλεισμένον ἱερὸν Εὐαγγέλιον, κατ'ἀπομί-
μησιν τοῦ ἐν τῇ Μονῇ Δαφνίου Παντοκράτορος¹. Δ. ὑψ. 4 πλ. 4.

1. Εἰκόνα τοῦτου πρὸ τῆς πτώσεως καὶ ὡς οὗτος ἐσώζετο μέχρι τῆς προίης
τῆς 10 Ἰανουαρίου 1889 ἔστι ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔργῳ : «Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία
τῆς Μονῆς Δαφνίου 1889». σ. 128.

31. Ἡ πλατυτέρα¹.

Ἐν τῷ μύχῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου καθήμενη ἐπὶ θρόνου
καὶ φέρουσα τὸν παῖδα Ἰησοῦν. Β. ὑψ. 2,20 πλ. 1,72.

32. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

Ἐν τῷ ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου τριγωνικῷ
σφαιρικῷ τμήματι. Γ. ὑψ. 1,78 πλ. 2,17.

33. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ. Γ. ὑψ. 1,78 πλ. 2,17.

34. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Νικοδήμου. Γ. ὑψ. 1,78 πλ. 2,17.

35. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ. Γ. ὑψ. 1,78 πλ. 2,17.

36. Ὁ Δεῖπνος ὁ μυστικός.

Ἀνω τῆς ὥραια: πόλεως τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου.

Δ. ὑψ. 1,13 πλ. 1,96.

37. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ διὰ τῶν μαθητῶν διατροφή τῶν
5 χιλιάδων.

Εὔρηται ἐν τῷ ἐν Πατροῦπόλει Ἀνακτορικῷ Ναῷ τοῦ Μεγάλου
Δουκὸς Νικολάου Νικολάγεβιτς. Β. ὑψ. 2,31 πλ. 6,31.

(Εἰς δύο τεμᾶξια).

1. Ἡ πλατυτέρα αὕτη ἐστὶ πιστὴ ἀντιγραφή ἐκ τῆς πλατυτέρας τῆς Μονῆς
Δαφνίου, ἥτις, ὡς κατὰ 1882 ἐσώζετο, ἀντιγράφη ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου ἀδελφοῦ
ἡμῶν καὶ Συμβούλου τῆς Ἐταιρίας κ. Ἐμμ. Λαμπάκη.

Τῷ 1885 κατέπεσε ὅλον τὸ πᾶν αὐτῆς μέρος, ὅν δὲ ὅλας ἡ μεγαλοπρεπὴς
καὶ πολυτέλης αὕτη μωσαϊκογραφία διέρρευσε καὶ κατέπεσε· πλείονα περὶ ταύτης
ἔδ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ «Χριστιανικῇ Ἀρχαιολογίᾳ τῆς Μονῆς Δαφνίου». σ. 136.

Περὶ τὴν πλατυτέρα τῆς Μονῆς Δαφνίου ἔν τῳ ἐπιγεγραμμένῳ τῷ χωρίῳ Ἀγ-
γέλου τοῦ Πρωτοῦ «Μεγάλη ἡ δόξα τοῦ οἴκου τοῦτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν
πρώτην, λίγαι ἡμέραι Παντοκράτωρ» ἀπὸ τοῦτου περὶ τὴν πλατυτέραν τῆς
Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ἐτίθη ἡ ἐκ τῶν Χαιρετισμῶν τῆς Θεοτόκου, περικε-
κῆ. «Χαίρε τῶν Ἀθηναίων τὰς πλακάς διασπῶσα».

38. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Διδασκαλία.

(Εἰς δύο τεμάχια).

Εὑρηται ἐν τῷ αὐτῷ Νκῷ. Γ. ὑψ. 2,31, πλ. 6,11.

39. Ὁ Παντοκράτωρ τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου.

Εἰς τρία τεμάχια, πρὸς εὐχεριστέραν ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου ἐκτέλεσιν ἐπὶ τοῦ θόλου, ἐξ ὧν ἐξετέθη μόνον ἡ κεφαλή. Α.

40. Ἡ Ὁσία Μαρία ἡ Αἰγυπτία ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθ. 42 Ἀδῶν Ζωσιμᾶν.

Τὸν βίον ταύτης γλαφυρῶς γλώττῃ συνέγραψεν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος († 616.)

Εὑρηται ἐν Πετροπόλει. Γ. ὑψ. 2,31, πλ. 0,98.

41. Ἀγία γυνὴ μάρτυς φέρουσα Σταυρόν.

Ἐν Πετροπόλει. Γ. ὑψ. 2,30, πλ. 0,94,

42. Ὁ Ἀδῶν Ζωσιμᾶς.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν Ὁσίαν Μαρίαν (ἀριθ. 40.)

Ἐν Πετροπόλει. Γ. ὑψ. 2,30 πλ. 1,10.

43. Ἀσκητὴς ἅγιος ἱερεὺς φέρων ἐπιτραχήλιον, τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογεῖ τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατεῖ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἐν Πετροπόλει. Β. ὑψ. 2,30 πλ. 0,98.

44. Ἡ ἐν Βλαχέρναις κατὰθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου, ἡ παρὰ τοῖς Ῥώσσοις ἰδίως μεγάλως τῇ 1 Ὀκτωβρίου ἐορταζομένη.

Ἐν Πετροπόλει. Α. ὑψ. 2,75, πλ. 2,14.

45. Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου.

Ἐν Πετροπόλει. Ε. ὑψ. 2,31, πλ. 2,09.

46. Ἡ ἐν τῷ Ναῷ εἰσοδος τῆς Θεοτόκου.

Ἐν Πετροπόλει. Γ. ὑψ. 2,26 πλ. 2,33.

47. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.

Ἐξετελέσθη κατὰ τὸ πρωτοεὐαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, καθ' ὃ

καθημένῃ τῆς Παρθένου ἐπὶ θρόνου καὶ ἐλκούσης τὴν πορφύραν ἐπεφάνη αὐτῇ ὁ Ἄγγελος ⁽¹⁾.

Ἐν Πετροπόλει. Γ. ὑψ. 2,33, πλ. 2.

48. Αἱ μυροφόροι Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμη φέρουσαι ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι τὸν Ἰησοῦν.

Ἐν Πετροπόλει. Ε. ὑψ. 2,22 πλ. 2,34.

«Καὶ λίαν πρῶτ' τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; καὶ ἀναβλέψασαι, θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα· καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίαν καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν καὶ ἐξεθαμβήθησαν· ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, Μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρενὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἔγερθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴτε τόπος ὁ ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.» ²

Τοιαύτη ἡ ὑπόθεσις τῆς καθαρῶς ἐπὶ Βυζαντιτικοῦ τύπου στηριζομένης λαμπρᾶς παραστάσεως ταύτης.

Συνιστῶμεν τῷ θεατῇ τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο ὀπισθίων ἀγίων μυροφόρων γυναικῶν· τύπος ὥραίας γυναικὸς, ὑπὸ φόβου καὶ συγκινήσεως συνεχομένης.

Τὸ πρωτότυπον τῆς εἰκόνος, ἐξ ἧς ὁ Λαυδοβίκος Θεῖσις εἰδανείσθη πρὸς ἐκτέλεσιν ταύτης, ἡ μᾶλλον βελτιώσας ταύτην ἀντέγραψεν, ὡς καὶ τὸ πρωτότυπον τῆς ὑπ' ἀριθμ. Ε. 111. Ἀναλήψεως, ὑπῆρχον ἐν τῷ μικρῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν Πα-

(1) «Καὶ λαβοῦσα τὴν πορφύραν ἐκάθισεν ἐπὶ ΘΡΟΝΟΥ αὐτῆς, καὶ ἔλκεν αὐτήν. Καὶ ἰδὼς ἄγγελος Κυρίου ἔστη ἐνώπιον αὐτῆς λέγων· Μὴ φοβοῦ, Μαρία». κερ. XI. σελ. 21.

2. Μάρκ. κερ. ις'. 1—6.

ναγίς τῆς Ρογγασίας (= Ρογγαστικῆς) νῦν γὰρ τοῦ ἁγίου
Ἐλευθερίου, ὅπου ὁ Θεοφύλακτος κατὰ τὸ 1853 ἀνέγραψεν ταύτας.

Τὸ πρωτότυπον δὲ τῆς παραστάσεως ταύτης ἀποδίδει πολύ-
τιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ διὰ τὸν ἐπόμενον ἐπὶ λόγον,
διότι ἡ εἰκὼν τῶν Μυροφόρων ἐπὶ τὸν τάρων τοῦ Duccio di
Buoninsegna (1282 — 1339), τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Σιέννῃ καλ-
λιτεχνικῆς Σχολῆς, καὶ θεωρουμένου ὡς ἀριστὸς τοὺς Βυζαντινοὺς
δισμῶς, ὅφ' ὧν κατεῖχοντο εἰ πρὸ αὐτοῦ, ἡ εἰκὼν λέγομεν αὕτη
τοῦ Duccio ἡ ὑπάρχουσα ἐν τῷ ἐν Σιέννῃ Μητροπολιτικῷ ναῷ,
καὶ ἥτις ἀπετελεῖ ποτὲ μέρος τῆς μεγάλης εἰκόνος τοῦ Ἀλταρίου
τῆς κατὰ τὰ ἔτη 1308 — 1311 ἐκτελεσθείσης¹ οὐδὲν ἑτερόν
ἔστιν ἢ πιστὴ ἀντιγραφή τῆς ποτε ἐν τῷ ναῷ τῆς μικρᾶς
Μητροπόλεως ὑπαρχούσης εἰκόνος ταύτης τῶν Μυροφόρων, ὅπερ
πρῶτον ἤδη ἡμεῖς παρετήρησαμεν καὶ ἀναικινώσαμεν ὅτε ἐν Μο-
νάχῳ καὶ Ἐρλάνγῃ εἰδικώτερον περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἡχο-
λύμην.

Δυστυχῶς ἀμφοτέραι τὰς ἐν ἑργοῖς γραφὰς ταύτας οἱ ἡμέ-
τεροι καθωρυξέως χάριν ἐκάλυψαν διὰ παχέως
στρώματος ἀμμοκονίας!

Εὐτυχῶς ἀντίγραφα τῶν πρωτοτύπων τούτων σχεδιογραφημάτων
εὑγυνῶς ἦσαν ἐν Μονάχῳ ὁ Λουδοβίκος Θεοφύλακτος ἔδωκεν, ἅτινα συμ-
περιλάμβανεν ἐν τῷ ἀνεκδότῳ ἡμῶν συγγράμματι «Αἱ ἐν τῇ Ἀττι-
κῇ Χριστιανικῇ Ἀρχαιοτάτῃ», Μόναχον 1882 σελ. 99 — 100.

49. Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ κλαίουσα ἐπὶ τὸ μνημεῖον,
ὅτι ἤσαν αὐτῆς τὸν Κύριον καὶ οὐκ εἶδε ποῦ ἔθηκεν αὐτόν.

«Στραφεὶς δὲ εἰς τὰ ὀπίσω θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἑστῶτα, καὶ
οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶ λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Γύναι, τί κλεί-
εις, τίνα ζητεῖς; ἐκείνη ἀπεκρίθη ὅτι ὁ ἀποστόλος ἐστὶ, λέγει αὐτῇ,

1. Anton Springer 1881, σ. 185.

Κύριε, εἰ σὺ ἰδαστάσας αὐτήν, εἶπε μοι ποῦ αὐτὸν ἔθηκες καὶ γὰρ
αὐτὸν ἀρῶ, λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Μαρία, στραφεῖσα ἐκείνη λέγει
αὐτῇ, Διδασκαλέ, λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς «**Μή μου ἄπτου**»¹

Τοιοῦτον τὸ θέμα τῆς **ἐξόχου** ταύτης εἰκόνος τοῦ Λουδο-
βίκου Θεοφύλακτος.

Εὑρεται ἐν Πετρούπολει. Ε. ὕψ. 2,90 πλ. 2,05.

50. Ὁδοιπορία εἰς Ἐμμαούς².

Ἐν Πετρούπολει. Ε. ὕψ. 2,92 πλ. 2,05

51. Θρησκευτικὸν εἰδύλιον.

Ἄγγελος Κυρίου παραλαμβάνει ψυχὴν παιδίου.

В. ὕψ. 1,85 πλ. 2,05.

52. Ἐτερον θρησκευτικὸν εἰδύλιον.

Ἄγγελοι ὑποδέχονται τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.

В. ὕψ. 1,80 πλ. 2,05.

53. Ἀθηναῖα κόρη παίζουσα, εἰς τὸ βάθος δὲ φαίνονται
αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀκρόπολις.

Δὲν ἐξετίθη ἡ εἰκὼν αὕτη ὡς μὴ ἀποτελούσα μέρος τῆς ἀντι-
γραφικῆς ἐκδόσεως. ὕψ. 1,55 πλ. 2,15.

54. Ῥωμαία κόρη παίζουσα, εἰς τὸ βάθος δὲ φαίνεται
ἡ Ῥώμη καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου.

Δὲν ἐξετίθη διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον. ὕψ. 1,55 πλ. 2,12.

55α 55β 55γ. Ἡ δευτέρα Παρουσία.

Ἡ θαυμασιωτάτη καὶ μεγίστη αὕτη εἰκὼν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ
Θεοφύλακτος, εὑρεται ἐν Πετρούπολει ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου, ἀνω τῆς
θύρας τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς ὁροφῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μεγά-
λου Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς. Ε. ὕψ. 20 πλ. 10.

Ἡ πολυπλοκὴ καὶ ἀσχερεστάτη παράστασις αὕτη σφαιρίζεται

1. Ιωάν. ε' 11 — 17.

2. Λουκ. κ' 13 — 35.

ἐπακριβῶς ἐν τοῖς κυριωτέροις, ἐπὶ τοῦ Βυζαντιανοῦ τύπου τῆς Ἑρμηνείας τῶν ζωγράφων, ἐκ τοῦ φυσικοῦ δὲ σπουδαστοῦ ὁ Λουδοβίκος Θείωνος τὴν πτυλολογίαν, τὰς στάσεις καὶ κινήσεις τῶν προσώπων, τοσοῦτον λαμπρῶς καὶ θαυμαστῶς ἐξετέλεσε ταύτην. Διὰ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ μεγέθους ἡ παράστασις αὐτῇ διηρέθη εἰς τρία τεμάχια, ἐξ ὧν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ.

55α. Παρίσταται Ἀγγελοι μετὰ σάλπιγγων σάλπιζοντες, ὁ Ἑωσφόρος ἐποχεῖται ἐπὶ ἐπτακεφάλου φρικτοῦ θηρίου, ὁ δὲ Πέτρος φέρων τὴν κλεῖδα τοῦ Παραδείσου, ἵσταται ἑτοιμος παρὰ τὴν θύραν αὐτοῦ, ἣν ἰδὲ ἐν τῷ ἐπομένῳ τεμαχίῳ 55β.

55β. Ἐν τούτῳ παρίσταται ψυχὴ κρινομένη ὑπὸ ζυγόν, ὃν κρατεῖ ἐκ τῶν νεφῶν ἐξερχομένη αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ. Χερουβὶμ δὲ δόξης διὰ τῆς φλογίνης ρομφαίας φυλάσσει τὴν θύραν τοῦ Παραδείσου. Ἄνω ταύτης ἡ Θεοτόκος, ὑπὸ ἀγγέλων δορυφορούμενη, ἀνοικταῖς ἀγκάλαις ὑποδέχεται τοὺς πιστοὺς τῆς Βασιλείας τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς κληρονόμους. Ὁ Ἀαὼν δὲ καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Μαρίας γονυκλινεῖς πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἀνεωγμένου, ἱκετεύουσι τὸν Σωτῆρα διὰ τοὺς ὑπὸ τὸν Νόμον ζήσαντας, αὐτὸς δὲ ὁ θεόπτης Μωϋσῆς μετὰ δυνάμεως καὶ σθένους, δεικνύων τὸν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ ἐκ μέσου πᾶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀναστηθέντα Προφῆτην¹, κατὰ τὸν Βυζαντιανὸν τύπον, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἀποτεινόμενος λέγει «οὗτος ἐστὶν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε».

55γ. Ἐν τῷ τρίτῳ τεμαχίῳ τούτῳ ὁ Ἰησοῦς, ὡς Κριτὴς φοβερός μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς κάθηται ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τόξου καὶ ἐποχεῖται ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ² δεξιᾷ ἡ Θεοτόκος καὶ ἀριστερᾷ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, ἱκετεύουσι τὸν Κύ-

ριον τῆς δόξης. ὀπίσω δὲ, προκαθημένῳ τοῦ Πέτρου, συγχάθονται οἱ 12 μαθηταὶ κρίνοντες τὰς 12 φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ¹.

Ἐν τῇ θαυμασιωτάτῃ καὶ πολυσυνθέτῃ παραστάσει ταύτῃ σαφῶς καταφαίνεται ὅτι Εἰς βασιλεύει ἐπὶ πάντων ὁ ΙΗΣΟΥΣ, εἰς ΟΝ καὶ μόνον συγκεντροῦται πᾶσα ἡ Δύναμις, ἡ Μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ Δόξα.

Συνιστῶμεν τῷ θεατῇ τὴν ἐν μέρει καὶ ἐν ὅλῃ σπουδὴν τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ πολυπλόκου παραστάσεως ταύτης, ἰδίᾳ δὲ τὴν ζωηρὰν καὶ μεμλειτημένην ἑκφρασιν τοῦ Ἑωσφόρου, τὴν μεγαλοπρεπῆ στάσιν καὶ πτυχολογίαν τοῦ Ἰησοῦ ὡς Κριτοῦ τῆς Οἰκουμένης, τὴν σεμνὴν περιβολὴν τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν μετὰ φόβου καὶ τρόμου στάσιν τοῦ τὸν Ἰησοῦν ἱκετεύοντος Ἰωάννου.

Φανταζομεθα τῇ ἀληθείᾳ ὅτι ἡ διὰ χρωμάτων ἐκτέλεσις τῆς παραστάσεως ταύτης εἶναι ὅντως ἐξάίσιον καὶ ἐπιβάλλον ἐν σοβαρᾷ μεγαλοπρεπείᾳ θέαμα.

56. Ἡ ἐν τῇ Δρυὶ τῇ Μαμβρῇ φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ, ὀπίσω τῶν Ἀγγέλων παρίσταται ἡ γυνὴ αὐτοῦ Σάρρα¹.

Γ. Γψ. 2, 15. πλ. 2, 85.

57. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου.

Ἐν Περτροπόλει. Α. ὁψ. 1, 95, πλ. 1, 85.

58. Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ.

Ἐν Περτροπόλει. Γ. ὁψ. 2, 15. πλ. 2, 85.

59α. Ἀγγελοι κρατοῦντες ταινίαν ἐφ' ἧς γράφονται οἱ

59β. ἰδρυταὶ ἡ ῥήτᾳ τοῦ Εὐαγγελίου.

Δ. ὁψ. 2, 08. πλ. 208.

60. Ἡ Πλατυτέρα, ἀνοικταῖς ἀγκάλαις φέρουσα ἐν κόλπῳ τὸν παῖδα Ἰησοῦν. Α. ὁψ. 2, 58. πλ. 2, 79.

1. Ματθ. ιβ'. 28.

1. Γενεσ. κερ. ιη'.

61. Ὁ Ἰησοῦς ὡς μέγας Ἀρχιερεὺς φέρων τὸ ἀρχιερατικὸν ὠμοφόριον.

Ἡ διάθεσις τῆς εἰκόνης κατὰ ἀπομνηστικὴν τὸν ἐν Σικελίᾳ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Cefalu Παντοκράτορα, αὐτὴν εἰκόνα ἰδεῖ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ χριστιανικῇ ἀρχιερατικῇ τῆς Μονῆς Δαφνίου σελ. 126.

Ἐν Περουπόλει. Α. ὕψ. 2,60. πλ. 2,82.

62. Ἡ Πλατυτέρα ἀνοικταῖς ἀγκύλαις φέρουσα ἐν κύκλῳ τὸν παῖδα Ἰησοῦν.

Α. Ἐν Περουπόλει. ὕψ. 2,46. πλ. 2,15.

63. Ἡ Μεταδόσις τοῦ Κυριακοῦ Σώματος.

Δ. ὕψ. 1,81. πλ. 4,20.

64. Ἐν κύκλῳ ὁ ἅγιος Νικόλαος.

Ἐν τῷ νεφ. τοῦ Νικοδήμου. Β. Διάμετρος 0,90.

65. Ἐν κύκλῳ ὁ ἱερεὺς Χρυσόστομος.

Ἐν τῷ νεφ. τοῦ Νικοδήμου Δ. διάμετρος 0,73.

66. Ἐν κύκλῳ ἅγιος Ἱεράρχης φέρων μίτραν καὶ εἰλητάριον.

Β. Διάμετρος 0,90.

67. Ἐν κύκλῳ Στρατιωτικὸς ἅγιος (ἢ ἐκατόνταρχος) μετὰ γυναικὸς μυροφόρου.

Β. Διάμετρος 0,90.

68. Ἐν κύκλῳ δύο ἀσκηταὶ ἅγιοι.

Β. Διάμετρος 0,87.

69. Ἐν κύκλῳ Ἱεράρχης ἅγιος.

Δ. Διάμετρος 0,73.

70. Ἐν κύκλῳ ὁ ἅγιος Βασίλειος.

Ἐν τῷ νεφ. τοῦ Νικοδήμου Δ. διάμετρος 0,73.

71. Ἐν κύκλῳ ὁ ἅγιος Μόδεστος.

Αὐτόθεν Δ. διάμετρος 0,73.

72. Ἡ Βασιλόρος, ἥτοι ἡ θριαμβευτικὴ εἰσοδος τοῦ Κυρίου εἰς Ἱερουσόλυμα.

Μερίστη εἰς τὴν τεράχια εἰκὼν ἀρίστης καλλιτεχνικῆς συνθέσεως καὶ διατάξεως. Εὑρεται ἐν Περουπόλει ἐν τῇ Ἀνακτορικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου Νικολάγι-
εως. Δ. ὕψ. 4,28 πλ. 9,46.

73. Ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ Κυρίου.

Ἔργον ἐξαιτίας καλλιτεχνικῆς συνθέσεως, ἐκ πάντε τεμαχίων ἀποτελούμενον.

Ὁ Ἰωσήφ καταβιβάζει τὸ Σῶμα Ἰησοῦ, ἡ Θεοτόκος κρατεῖ τὴν κρεμασμένην ἀριστερὰν νεκρὰν χεῖρα τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς, ὁ Ἰωάννης τοὺς δύο πόδας, ὁ δὲ Νικόδημος ἀρχὼν τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰς τῶν Φαρισαίων¹, ὧν καὶ τὸ ἐνδύμα φέρει, ἱστάμενος ἐπισκοπεῖ τὰς κινήσεις τῆς καταβάσεως. Δεξιὰ μυροφόρος γυνὴ παρὰ τὸν τάφον κρατεῖ ἡπλωμένην σινδόνα, ἀριστερὰ δὲ παρίστανται ἑτέρα μυροφόροι γυναῖκες. Ε. ὕψ. 4,25 πλ. 9,50.

74. Περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου.

Ἡ ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθσημανῆς προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ. (Ματθ. κς'. 36 — 42). Ἐν Περουπόλει. Ε. ὕψ. 2,34 πλ. 2,05.

75. Ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερέως.

Ἐν Περουπόλει. Β. ὕψ. 2,33. πλ. 1,98.

76. Ἡ ἐν τῷ κήπῳ πέραν τοῦ χαιμάρου τῶν Κέδρων προδοσία τοῦ Ἰούδα, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἀποκοπή τοῦ δεξιοῦ ὠτίου τοῦ Μάτθου².

Ἐν Περουπόλει. Δ. ὕψ. 2,34. πλ. 1,84.

77. Ὁ Ἰησοῦς φέρων τὸν ἀκάνθινον στέφανον.

Ἐν Περουπόλει. Β. ὕψ. 2,33. πλ. 2.

1. Ἰωάν. γ'. 1.

2. Ἰωάν. ιη' 10 — 11.

78. Ὁ Ἰησοῦς βαστάζων τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ.
Ἐν Περουπόλει. Δ. ὤφ. 2,32. πλ. 2,08.
79. Ὁ Δείπνος ὁ μυστικός.
Ἐν Περουπόλει. Ε. ὤφ. 2,33 πλ. 1,92.
80. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.
Ἐν τῷ ἐν Περουπόλει ναφ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου Νικολάγιδου. Ἐλλείπει χώρου δὲν ἐξετέθη. ὤφ. 2,83 πλ. 2,15.
81. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.
Ἐν Περουπόλει. Ἐλλείπει χώρου δὲν ἐξετέθη.
ἤφ. 2,85 πλ. 2,15.
82. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.
Ἐν Περουπόλει. Α. ὤφ. 2,56 πλ. 2,15.
83. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος.
Ἐν Περουπόλει. Ἐλλείπει χώρου δὲν ἐξετέθη. ὤφ. 2,83 πλ. 2,58.
84. Ὁ Ἰησοῦς συνδιαλεγόμενος ἐν τῷ φρέατι μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος.
Ἐν Περουπόλει. Ε. ὤφ. 2,33 πλ. 1,88.
85. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς δεικνύων τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὸν Ἰησοῦν.
Ἐν Περουπόλει. Ε. ὤφ. 2,33 πλ. 2,28.
86. Ὁ Ἰησοῦς εὐλογῶν τὰ παιδιά.
Ἐν Περουπόλει. Δ. ὤφ. 2,31 πλ. 3,56.
87. Ὁ Ἰησοῦς περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καλεῖ τοὺς ἐν πλοιαρίῳ ἀδελφοὺς Ἀνδρέαν καὶ Πέτρον¹.
Συνιστάμεν τῷ θεατῇ ἐν τῷ φωτογραφικῷ εἰδίῳ ἀποτύπω τὴν

1. Ματθ. 8'. 18.

- καλλιτεχνικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πλοίου, τῶν ἑλκων αὐτοῦ καὶ τῶν καταπρεσμένων αὐτοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ.
Ἐν Περουπόλει. Ε. ὤφ. 2,32 πλ. 2,22.
88. Ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Μάρθας καὶ Μαρίας.
Ἐν Περουπόλει. Ε. ὤφ. 2,32. πλ. 2,49.
89. Ὁ Ἰησοῦς ἀνιστῶν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰαίρου.
Ἐν Περουπόλει. Ε. ὤφ. 2,32 πλ. 3,80.
90. Ἡ Σταύρωσις τοῦ Κυρίου.
Μεγίστη εἰκὼν ἐκ πάντε τεμαχίων καὶ λόγων ἄξις καλλιτεχνικῇ σύνταξι καὶ διαθέσις. Ὡς τὸν Σταυρὸν ἵστανται ἡ Θεοτόκος, ὁ Ἰωάννης, Μαρίας ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρίας ἡ Μαγδαληνῇ¹. ἑκτέρωστε τοῦ Ἰησοῦ οἱ δύο λησταί, ὧν ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ἰησοῦ ὁ καλός. Εἰς τῶν στρατιωτῶν διὰ σπύγγου παύζει ὄξος τὸν Ἰησοῦν, ὁ δὲ ἐκκρίνωνταρχος ἐπιτίθει θεωρῶν τὰ γινόμενα², καὶ δεικνύων τὸν Ἰησοῦν, ἐμφανίζει Ἀληθῶς Θεοῦ Γίῳ ἢ οὐτοί³. Ἀριστερᾷ δὲ οἱ στρατιῶται διαμερίζουσι τὰ ἱμάτια τοῦ Ἰησοῦ, ὁ δὲ κεκλιμένος Ῥωμαῖος στρατιώτης λέγει τὸ ἀμὲν σὺν ἡμῶν, ἀλλὰ λαχόμεν περὶ αὐτοῦ τίνας ἔσται⁴.
91. Ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ θρόνου τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν περιπλεγμένον εἰλητάριον.
Ἐν Περουπόλει. Β. ὤφ. 2,85 πλ. 2,15.
92. Ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ θρόνου, τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν ἀνεργημένον Εὐαγγέλιον, ἐφ' οὗ ἀναγνώσκωμεν « Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου ».
Ἐν Περουπόλει. Β. ὤφ. 2,82 πλ. 2,15.

1. Ἰω. 8'. 25.

2. Λουκ. 23'. 48.

3. Ματθ. 27'. 54.

4. Ἰω. 19'. 24.

93. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἡγουμένου τοῦ Πέτρου.

Ἐν Πιτροπολὶ. Δ. ὁφ. 2,10 πλ. 1,40.

94. Ἡ μετάδοσις τοῦ Κυριακοῦ σώματος.

Εἰς τρεῖς τεμάχια. Γ. ὁφ. 1,10 πλ. 5,55.

Κατὰ τὴν ἐκδοκὴν τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ **διαδόλου** ἤδη βε-
βηκαστοὶ εἰς τὴν καρδίαν Ἰουδᾶ Σιμωνος Ἰσκαριώτου ἵνα αὐτὸν
παραδῷ¹ καὶ τῇ Ἑβραϊκῇ τῶν Ζωγράφων, εἰς δαίμων ἐπι-
κλήθῃται ἐπὶ τοῦ προδότου μαθητοῦ.

95. Ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἐν Πιτροπολὶ. Δ. ὁφ. 1,15 πλ. 1,45.

96. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.

Ἐν Πιτροπολὶ. Β. ὁφ. 1,48 πλ. 1,38.

97. Ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.

Ἐν Πιτροπολὶ. Β. ὁφ. 1,45 πλ. 1,45.

98. Ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου φέρουσα τὸν Ἰησοῦν.

Β. ὁφ. 1,72 πλ. 1,12.

99. Ὁ ἅγιος Βλαδίμηρος.

Ἐν Πιτροπολὶ. Γ. ὁφ. 1,58 πλ. 1,45.

100. Ἡ Θεοτόκος ἱκετεύουσα, ἐκ Βυζαντιακοῦ Τριμῶρ-
φου².

Β. ὁφ. 2,12 πλ. 1,12.

101. Ἄγγελοι λιτανεύοντες.

Δ. ὁφ. 2,15 πλ. 0,90.

102. Ἄγγελοι λιτανεύοντες.

Δ. ὁφ. 2,15 πλ. 0,90.

1. Ἰωάν. 17, 2.

2. Τριμῶρον καλεῖται ἐν τῇ Βυζαντικῇ ἀναγραφῇ ἡ παράστασις τοῦ Ἰη-
σοῦ καθήμενου ἐπὶ θρόνου, δεξιᾷ δὲ τοῦτου λιτανεύει αὐτὸν ἡ Θεοτόκος, ἀριστερᾷ
δὲ ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης. Πᾶσις τὴν ἱερὴν τριμῶρον ἔχει ἐν τῇ 56' ἀριθμ. 55
εἰκόνι τῆς Β' παρουσίας.

103. Ἡ κατὰ τοῦ Σατανᾶ νίκη.

Ἦτοι ἡ ἐν τῇ Ἐπικρίσει ὡς ἀνὰ παράστασις τοῦ θριάμβου τῆς
Ἐκκλησίας. Ἀρχάγγελος κρατῶν λάβρον νίκης καὶ ἐκφανῶν
"Ἄγιος, "Ἄγιος, "Ἄγιος, κατὰ τὸ τοῦ Ἡσίου Kadosch,
Kadosch. Kadosch Jehowa Zebaoth, ἦτοι ἅγιος, ἅγιος
ἅγιος Κύριος Σάββαθ¹, καταβάλλει καὶ ἀποτρίπτει ὑπὸ τοῦς πό-
δας αὐτοῦ τὸν Ἀρχοντα τοῦ κακοῦ, ἦτοι τὸ Κράτος τοῦ Σατανᾶ.

Ἐν Πιτροπολὶ. Α. ὁφ. 2,30 πλ. 2,18.

104. Ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ φέρων τὴν Ῥωμαϊκὴν
τήδεον ἐφ' ἧς τὸ *alatus elatus* δηλωτικὸν τῆς ἐπιστή-
μου Ἀρχιστρατηγικῆς αὐτοῦ τάξεως.

Γ. ὁφ. 2,60 πλ. 1,15.

105. Ἁγία Βασίλισσα φέρουσα Σταυρόν.

Γ. ὁφ. 2,15 πλ. 0,90.

106. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἀποτελῶν μέρος
Βυζαντιακοῦ τριμῶρου².

Β. ὁφ. 2,15 πλ. 0,90.

107. Ἡ ἁγία Μάρτυς Ἀναστασία φέρουσα Σταυρόν.

Γ. ὁφ. 1,53 πλ. 1,36.

108. Ἡ Βάπτισις τοῦ Σωτῆρος.

Ἐν Πιτροπολὶ. Γ. ὁφ. 2,35 πλ. 2,65.

109. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ.

Εὐρηται ἔνω τοῦ ἱεροῦ βήματος ἐν τῇ ἐν Πιτροπολὶ καὶ τοῦ
Μεγάλου Δυνάμει Νικολάου Νικολάεβιτς. Β. ὁφ. 2,35 πλ. 4.

Καὶ ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ ἐδανείσθη ὁ Θεότοκος ἐκ τῆς ἐν τῇ
μικρᾷ Μητροπόλει Ἀθηνῶν ἀπαρχούσης ποτὶ εἰκόνας τῆς Ἀνα-

1. Ἰωάν. 17, 3.

2. Ἐπὶ τοῦ Βυζαντιακοῦ τριμῶρου 131 τῆς ἐν τῇ ἀριθμ. 100 εἰκόνι ἡμεῶν

στάσεις. Ἰδὲ ὅσα περὶ τούτου ἐσημειώσαμεν ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμ.
Ε 48 εἰκόνι τῶν Μυροφόρων.

110. Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ.

Εὑρίσκεται ἔνω τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ἐν Πετροπόλει Ναοῦ τοῦ
Μεγάλου Δωκός Νικαίου Νικολάγγελος.

Γ. ὁψ. 2,35 πλ. 2,90.

111. Ἡ Ἀναλήψις.

Ε. ὁψ. 4,30 πλ. 9,45.

Μεγαλοπρεπὲς καὶ λαμπρὰ καλλιτεχνικὴ σύνθεσις, εἰλημμένη ἐκ
τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Μητροπόλει ἐφ' ὑψηλῇ σιζομένης ποτε Βυζαντι-
κῆς παραστάσεως τῆς Ἀναλήψεως¹.

1. Πρὸς δὲ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμ. 48 εἰκόνι εἰπομεν περὶ τῆς πρωτοτύπου
ταύτης εἰκόνος τῆς Ἀναλήψεως.

Ἐκ τῆς εἰκόνος ταύτης, τῆς εἰκόνος τῶν Μυροφόρων Ε. 48,
τῆς Μεταδόσεως τοῦ Κυριακοῦ Σώματος Δ. 63, τῶν εἰκόνων τοῦ
Σωτῆρος Δ. 91, 92, τῆς Βαπτίσεως Γ. 108., τῆς Γεννήσεως
Γ. 110. καὶ ἄλλων σαφῶς καταδεικνύται ὅτι ὁ Λουδοβίκος Θείρ-
σιος ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν Βυζαντικῶν τύπων στηριχθεὶς καὶ ἐκ τοῦ
φυσικοῦ σπουδάζας καὶ μελετήσας τὴν πτυχολογίαν καὶ στάσιν τῶν
προσώπων, ἀπέτελεσε τὰς τόσον μεγαλοπρεπεῖς, σοβαρὰς καὶ ἐπι-
βαλλομένας ἀγιογραφίας ταύτας, ὅπερ οὐδόλως ἡδύνατο νὰ κα-
τορθωθῇ, εἰ μὴ ἐν αὐταῖς τοῖς πρωτοτύποις Βυζαντινα-
κοῖς τύποις ἐνυπῆρχε τὸ μεγαλοπρεπές, τὸ σοβαρὸν
καὶ ἐπιβάλλον τῆς τέχνης.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΥΔΑΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ

Ἀντιπρόεδρος

Δωρηθεῖσα τῇ Χριστιανικῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ¹.

Ν παρὲνθεται σημειοῦται ἡ σημερινὴ παρὰ τοῖς ὀθω-
μανοῖς ὀνομασίαι τῶν νεῶν τούτων.

1. Μονὴ τῆς Παμκαρίστου (Φετιχί Τζαμί)
Μονὴ γυναικεῖα· 12ου αἰῶνος.
2. Μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τῷ Τρούλῳ
(Ἀχμέτ Πασᾶ Μεστζηδὶ). Μονὴ γυναικεῖα.
3. Μονὴ τοῦ Μανουήλ (Κεφελὶ Μεστζηδὶ). Ἰδρυμα τοῦ
μεγάλου Φωτίου· 9ου αἰῶνος.
4. Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος Ζεϊρέκ Τζαμί· 12ου αἰῶνος.
5. Μονὴ τῆς Παντεπόπου (Ἐσκή ἱμαρέτ μεστζηδὶ).
Ἀνήγειρεν Ἄννα Δούκαινα μήτηρ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ· 11ου
αἰῶνος.

1. Ὁ κατάλογος οὗτος συνετάχθη ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ κ. Α. Γ. Πασπάτη.

6. Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος (Κιλεσά μεστζηδι).
7. Ἐκκλησία ἁγίου Πέτρου καὶ Μάρκου (Κοτζά Μουσταρά πασά Τζαμί).
8. Μονὴ ἁγίου Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει (Κοδζά Μουσταρά πασά Τζαμί).
9. Ἐκκλησία τῆς ἁγίας Θεοδοσίας (κιούλ Τζαμί).
10. Ἀνάκτορον Βελισαρίου.
11. Μονὴ τῆς Λιδῶς (Δεμερτζηλάρ μεστζηδι)· 9ου αἰῶνος.
12. Μονὴ τῆς χώρας (Καχριέ Τζαμί).
13. Μονὴ ἁγίου Σεργίου καὶ Βάχχου (Κιουτζούκ ἅγια Σόφια Τζαμί) ἰδρυθεῖσα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου· 6ου αἰῶνος.
14. Μονὴ τοῦ Μυρελαίου (Βουδρούμ Τζαμί) Μονὴ γυναικεία.
15. Ἐκκλησία ἁγίας Εἰρήνης (νὺν ὀπλοθήκη καὶ μουσεῖον)· 4ου αἰῶνος.
16. Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου.
17. Μονὴ τοῦ Στουδίου (Μιραχόρ μεστζηδι) Ργιοῦλ.
18. Μονὴ τοῦ Οὐάλεντος (Καλενδέρ χανέ τζαμί).
19. Βιβλιοθήκη τοῦ Παντοκράτορος (Σειχ Σουλεϊμάν μεστζηδι). Βυζαντινὴ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος.
20. Μονὴ τῶν Γαστριῶν (Σαντζακδάρ μεστζηδι). Μονὴ γυναικεία.
21. Ἐκκλησία ἁγίας Θέκλας (Τουκλὸς δεδὲ μεστζηδι).

22. Εὐκτήριον ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ Ρουμανικῷ κήπῳ.
23. (νὺν Τησά-καπού μεστζηδι).
24. (νὺν Ὀδάλάρ μεστζηδι).
25. Ἐκκλησία τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολογίας (Μεχμέτ πασά Τζαμί).
26. (νὺν Μοναστήρ μεστζηδι).
27. Ὑπόγεια ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ σίγματι.
28. (νὺν Πούρ κουρσὸς μεστζηδι).
29. Ἐκκλησία τῆς ἁγίας Ἀναστασίας (;) (νὺν Σειχ μουράδ μεστζηδι) ἐπωλήθη εἰς ἐργολάβους.
30. Ὑπόγεια Βουκολέοντος πρὸς τὴν θάλασσαν.
31. (Μπαλαμπάν ἀγά μεστζηδι).
32. Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν τῇ Κυπαρίσσῳ.
33. Παναγία ἡ Μουγλιώτισσα.
34. Ἀγίασμα τῶν Βλαχερινῶν.
35. (Σεκιμπάν μπασί μεστζηδι).
36. Ἐσωτερικὸν μονῆς Στουδίου (Ἰμπροχάρ Τζαμί).
37. (Ἀράμπ Τζαμί) ἐν Γάλατζ. Ἀρχαία λατινικὴ ἐκκλησία (;)
38. Πύλη δι' ἧς εἰσῆλθον 50 τούρκοι μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ 1433· **ἀνευρέθη καὶ ἠνεώχθη ὑπὸ τοῦ κ. Α. Γ. Πασπάτη.**
39. Ἀνάκτορον Βλαχερινῶν.
40. Φυλακαὶ Ἀνιμᾶ.
41. Πύργος ἐφ' οὗ ἀνέβη Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐπισκοπῶν τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ.
42. Ἀρχαία βυζαντινὰ ἐργαστήρια.

43. Ἐρείπια.
44. Ἐρείπια Βουκολέοντος.
45. Εἰκὼν θύρας ἀρμενικῆς ἐκκλησίας ἐν Μπαλατᾷ (ἄλ-
λοτε ἐκκλησία τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου).
46. Εἰκὼν ὡς ἄνω.
47. Σιδηρὰ πύλη τῆς ἀνωτέρω ἀρμενικῆς ἐκκλησίας.
48. Μονὴ Γαστριῶν (Σαντζακδάρ μεστζηδί).
49. Ἐσωτερικὸν ἁγίου Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει (Χοδζᾷ
Μουσταφᾷ πασᾷ Τζαμιῖ).
50. Σχέδιον ἁγίου Ἀνδρέου (Χοδζᾷ Μουσταφᾷ πασᾷ
Τζαμιῖ).
51. Σχέδιον ναοῦ ἁγίας Θεοδοσίας Γκιουλ Τζαμιῖ).
52. Ὅψις τοῦ Ἱπποδρομίου καὶ ἁγίας Σοφίας κατὰ τὸ
1535.
53. Ἐσωτερικὸν ἁγίου Ἀνδρέου (Χοδζᾷ Μουσταφᾷ πασᾷ
Τζαμιῖ).
54. Σχέδιον τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου (Φετιχιῆ
Τζαμιῖ).
55. Φρούριον ἐγερθὲν πρὸ τῆς ἀλώσεως ὑπὸ Μωάμεθ. ἐν
τῷ Βοσπόρῳ.
56. Φρούριον Οὐρίου Διός.
57. Ἐσωτερικὸν ἁγίας Σοφίας.
58. Σχέδιον Κωνσταντινουπόλεως, εὑρεθὲν τῷ 1566 —
1574, ἐν τῷ Σεράιῳ.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑΙ ΚΑΤΟΨΕΙΣ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΝΑΩΝ. ΑΝΗΚΟΥΣΑΙ ΤΩ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚῳ
ΜΟΥΣΕῳ· ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΘΕΙΣΑΙ ὑΦ' ἡΜΩΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΑΝΑ
ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΣΙΝ ἡΜΩΝ.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ κάτοψις τοῦ ἐν Πάρῳ ἐν τῷ
Ναῷ τῆς Ἐκατονταπυλιανῆς ἀρχαιοτάτου Χρι-
στιανικοῦ Βαπτιστηρίου μετὰ τῆς αἰθούσης ἐν ᾗ
πρὸ τοῦ Βαπτίσματος ἐτελοῦντο αἱ ἱεραὶ τελεταὶ
καὶ διατάξεις τῶν εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προ-
σερχομένων κατηγουμένων, καὶ τοῦ σκευοφυλακείου, ἐν ᾧ
ἐφυλάσσοντο τὰ σκεύη τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, τὸ μυστι-
κόν, ἡ ἐφορκιστικὴ ἢ προηγουμένη ἑλαίω, (*oleum my-
sticum, exorcisatum, antecendens*), τὸ ἑλαίον τοῦ
χρίσματος κλ. Νῦν τὸ σκευοφυλάκειον τοῦτο μετεβλήθη εἰς
παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους τούτου μεταβάντες εἰς Πάρον,
ἐθαυμάσαμεν τῷ ὄντι τὴν πολὺν ἀρχαιότητα τοῦ Ναοῦ τῆς
Ἐκατονταπυλιανῆς, ὅν δικαίως, διὰ τὴν σεπτὴν αὐτοῦ Χριστια-

νικὴν ἀρχαιότητα δυνάμεθα νὰ ἀναυξώμεν Μητροπολίτι τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιῶν, εὐτυχῆσαι δὲ πρὸς τὰς ἄλλας ἐπὶ τῶν κιονοκράτων τοῦ Ναοῦ ν' ἀνευρεθῶμεν τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος τοῦ Ναοῦ ἐν σχήματι Σταυροῦ γεγραμμένον οὕτως

Υ
Λ
Α
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
Ι
Ο
Υ

ἦτοι

Υ' λαοῦ Ἐπισκόπου

2. Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ Ἀθήνησι, νῦν ἡρειπωμένου Ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

3. Ὁ Ἀθήνησι, ἐν τῇ Μονῇ τῆς ἁγίας Φιλοθέης, Ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου.

4. Ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνευρεθεὶς ἀρχαιότατος Βυζαντιακὸς Ναός, ἐν ᾧ διασώθησαν τὰ ἱερὰ διάστυλα, διὰ μέσου τούτων ὁ σολεὺς, καὶ ἀριστερὰ ὁ ἄμβων.

5. Ὁ ἐν Franca-Villa παρὰ τὴν Ἀμαλιάδα Ναὸς τῆς Παναγίας.

6. Ὁ ἐν τῇ Μονῇ Σκαφιδιάς παρὰ τὸν Πύργον ναὸς τῆς Θεοτόκου.

7. Ὁ παρὰ τὰ Φιλιατρά ἐν ἀμμολίθῳ λελαξευμένος ναὸς τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου, παρ' ᾧ καὶ ὁ ἐν σπηλαίῳ Ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

8. Ὁ ἐξωθεν τῶν Φιλιατρῶν ναῖσκος τοῦ ἁγίου Γεωργίου πλήρης ἐφ' ὕψους ἁγιογραφιῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

9. Ὁ ἐξωθεν τῶν Φιλιατρῶν ναὸς τῆς ἁγίας Μαρίνης, ἐν ᾧ σώζονται τοιχογραφίαι 15. αἰῶνος.

10. Ὁ παρὰ τὰ Φιλιατρά ναῖσκος Παναγίας τῆς Σπηλαιωτίσσης, φέρων ἐξωτερικῶς ἀρχιτεκτονικὰ κεραμοπλαστικὰ κοσμήματα μονογραμμάτων τοῦ ἱεροδιδάκτου Ἰησοῦς Χριστός.

11. Ὁ ἐν Κυθήροις ναὸς τῆς Μυρτιδιωτίσσης.

12. Ὁ ἐν Κυθήροις ἀρχαῖος Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.

13. Ὁ ἐν Κυθήροις ἐν Παληροχώρᾳ ναὸς τῆς ἁγίας Βαρβάρας.

14. Ὁ ἐν τῇ Μονῇ Βλαχερνῶν, παρὰ τὴν Κυλλήνην, ναὸς τῆς Θεοτόκου, πλήρης λόγου ἁγίων ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, μετὰ φραγκικῶν προσθηκῶν τοῦ 15. αἰῶνος.

15. Ὁ ἐν Αἰγίνῃ ἐν τῷ χωρίῳ Μεταγρῷ ἐνοριακὸς ναὸς Παναγίας τῆς «Πολίτισσας».

16. Ὁ ἐν τῷ Ἐλαιῶνι τῶν Ἀθηνῶν, εἰς θέσιν Ἀλέξανδρος, ἐν σχήματι Σταυροῦ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, (νῦν κτῆμα κ. Μερκάτη.)

17. Ὁ ἐν Εὐβοίᾳ τῆς Μονῆς Γαλατάκη ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου ἰδρυθεὶς τῷ 1566.

18. Ὁ ἐν Μιστρᾷ ἀρχαῖος Βυζαντιακὸς ναὸς τοῦ Ἀγρεντικοῦ, πάλαι ναοῦ Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας τοῦ Βροντοχίου.

19. Ὁ ἐν Μιστρᾷ ναὸς τῆς Παντανάσσης, ἐνθα ὁ τάφος καὶ ἡ εἰκὼν Ἐμμανουὴλ τοῦ Λασκάρεως.

20. Ὁ ἐν τῇ νήσῳ Σικίνῳ Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἑττικυ-
ρωμένου, ἐν σχήματι Σταυροῦ.

21. Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ Ἀθήνησι ναοῦ τῆς ἁγίας
Αἰκατερίνης, ποτε ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου.

22. Διατομὴ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ.

23. Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς Δαφνίου.

24. Ναὸς τῆς ἐν Σαλαμίνι Μονῆς τῆς Φανερωμένης πλή-
ρης ἁγιογραφιῶν τοῦ ἐξ Ἀργους ἁγιογράφου Γεωργίου Μάρ-
κου (1735)¹.

25. Ἡ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ, νῦν ἐρειπωμένη
Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κουταλέα.

26. Ὁ ὑπὸ γῆν, παρὰ τὸ Ἀγρίνιον ἀνευρεθεὶς ἐν τῷ κτή-
ματι Μυρεοῦνῃ ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος ἐν σχήματι Σταυροῦ.

27. Ἀρχιτεκτονικὰ σχεδιογραφήματα τῶν ἐπισκευῶν τοῦ
Ἀθήνησι ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ
ἀξιωματικοῦ τοῦ μηχανικοῦ κ. Βλασσόπουλου τῷ 1852,
ἡρ' οὗ ὁ ναὸς οὗτος ἐπεσκευάσθη.

28. Ὁ ναὸς τῆς Μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκά μετὰ τοῦ τῆς
Θεοτόκου, παρὰ τὴν Λεβαδείαν, ἔργα τῶν μαθητῶν τῆς
Ἀγγλικῆς Σχολῆς κ. κ. Schultz καὶ Barnsley.

29. Ὁ Ἀθήνησι ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, πλήρης
ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν μονογραμμάτων τοῦ ἱε-
ροῦ ἐνόματος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὅστις καθ' ἡμᾶς λίαν πι-
θανῶς ἦν τὸ Βαπτιστήριον τῆς πόλεως τῶν Χριστιανικῶν
Ἀθηνῶν. Ἀρχικῶς ἦν λαμπρὸν ὀκτάπτερον οἰκοδόμημα,
νῦν καθωρείσσεως χάριν, καταστραφέν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν.

1. Ἡμετέραν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου διατριβὴν ἴδὲ Ἑστιαίρος 1882 ἀριθμ. 32.

30. Ὁ αὐτὸς ναὸς πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ κατὰ
σχέδιον τοῦ Lepoir¹.

31. Ὁ ἐν Σάμαρῃ, παρὰ τὴν Ἀνδρούσαν, ναὸς τῆς Ζωο-
δόχου Πηγῆς.

32. Ἡ παρὰ τὰ Μέγαρα διαλελυμένη Μονὴ τοῦ ἁγίου
Γεροθέου, πλήρης ἀρχαίων Βυζ. ἁγιογραφιῶν.

33. Ὁ ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀνωθεν τοῦ Γου-
δίου ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου.

34. Αἱ ἐν Χαλκίδι κατακόμβαι, ἰδὲ περὶ τούτων Ἑδδομ.
1884 σελ. 28. 29.

A. Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ νεκροταφείῳ.

B. Ἡ ἁγία Κυριακή.

35. Ὁ ἐν Πανόρμῳ τῆς Σικελίας ἐπὶ τοῦ Monte Pele-
grino, ναὸς τῆς ἁγίας Ροζαλίας.

36. Ἡ ἐν Χαλκίδι Βασιλικὴ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (ἰδὲ
Ἑδδομ. 1884. σ. 267 κ. ἐξ.).

37. Ὁ παρὰ τὴν Βάθειαν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαιοτάτος Βυζ.
ναὸς τῆς Παραγίτσας, πλήρης πολυτιμῆτου τέχνης ἀρχι-
τεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων καὶ ἐν ᾧ ἀντὶ
εἰκονοστασίου, διεσώθησαν τὰ ἱερὰ διάστυλα μετὰ τοῦ μαρ-
μαρίνου αὐτῶν κοσμήτου.

38. Τὸ πρὸ τῆς Μονῆς Κμισαριανῆς μετόχιον ταύτης
«ὁ ἅγιος Ἰωάννης» ἐν ᾧ εὑρηγται γραφαὶ τοῦ 1572, ἐν δὲ
τῷ μύακι γράφονται οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας
τελοῦντες τὴν μετουσίωσιν τῶν τιμίων δώρων.

39. Ὁ ἐν Χριστιανουπόλει ἀρχαιοτάτος τοῦ ἡ αἰῶνος
Βυζ. ναός.

1. Τόμ. I. σ. 252.

40. Ὁ παρὰ τὴν Σπάρτην ναὸς τῆς Μονῆς Ζερμπίτσας.
 41. Ἡ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου Μονὴ Γόλας.
 42. Ἡ παρὰ τὴν Σπάρτην Μονὴ τῶν ἁγίων Τεσσαρά-
 κοντα.
 43. Ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ Πύλου ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως.
 44. Ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰωάννης ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.
 45. Α. Τὸ παρὰ τὴν Μονεμβασίαν ἐν σπηλαίῳ ἀσκητα-
 ρίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.
 Β. Ὡσαύτως ἡ παρὰ Μονεμβασίαν ἡρειπωμένη Μονὴ τοῦ
 Γρηγορίου, ἐν ᾧ εὕρηται ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή τοῦ 596.
 46. Ἀσκητήριον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου παρὰ τὴν Μονὴν
 Ταξιάρχων Αἰγιαλείας.
 Β. Ἐτερον παρὰ τὴν αὐτὴν Μονήν, ἐν θέσει Χωσοσπηλιά.
 47. Ἡ ἐν Σπηλαίῳ ἐγκαταλελειμμένη νῦν Μονὴ Βρά-
 χου, παρὰ τὴν Νεμέαν (ἅγιος Γεώργιος).
 48. Ὁ ἐν Πραστῷ ἀρχαῖος Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ
 Ταξιάρχου.
 49. Ὁ ἐν Κυνουρίᾳ τῆς Μονῆς Καρυῆς Σταυροπηγιακὸς
 ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου.
 50. Ὁ ἐν Κυνουρίᾳ ναὸς τοῦ ἁγ. Δημητρίου τῆς ἡρει-
 πωμένης Μονῆς τοῦ Ῥεοντινοῦ.
 51. Ὁ ἄνωθεν τῆς Μονῆς Ταξιάρχων Αἰγιαλείας ἀρ-
 χαιότατος ναὸς τοῦ ἁγίου Λεοντίου.

Φωτογραφίαι τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀναφερομένων
εἰκόνων εὑρίνται, διαρκούσης τῆς ἐκθέσεως, παρὰ τοῖς
ἐπαλλήλοις ταύτης· εἶτα δ' ἐν τῷ Χριστιανικῷ Μουσείῳ
ὁδὸς ἁγίου Γεωργίου ἀριθμ. 2.

Τερματίζεται λεπτῶν 550.